

Naturvårdsplan

Bilaga 7 – Naturen i lagstiftningen

2016-04-18

Naturen i lagstiftningen

– en genomgång av lagstiftningen på naturvårdsområdet

Bakgrund

Naturvärden i Sverige kan sägas ha fötts kring förra sekelskiftet. Dätidens naturvårdsarbete handlade i huvudsak om att skydda orörda och ursprungliga naturområden från exploatering. Att mänsklig påverkan såsom exempelvis slätter eller hamling bidrar till en hög biologisk mångfald var vid denna tid helt okänt.

Den första naturvårdslagstiftningen kom år 1909 och samma år inrättade Sverige, som första land i Europa, nio stycken nationalparker. En av dessa var Ängsö nationalpark i Uppland vars fantastiska blomsterprakt var orsaken till att ön skyddades. När Ängsö blev nationalpark fick bonden på ön flytta, för att garantera att öns höga naturvärden inte skulle skadas. När bonden inte längre brukade marken startade en successiv igenväxning av ön och blomsterprakten hade efter några år minskat markant. Först på 1940-talet förstod vetenskapen att orsaken till den minskade blomsterprakten var att både slätter, hamling och bete försvann i och med att bonden slutade att bruka marken.

Naturvärden har sedan denna tid utvecklats på flera plan, allt från ökad kunskap om naturen genom forskning och inventeringar, till skärpt lagstiftning, förändrad organisation och ökat medvetande hos beslutsfattare och allmänhet.

År 1992 hölls en FN-konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro då Sverige, och ett stort antal andra länder, anslöt sig till en internationell konvention om biologisk mångfald. Andra viktiga händelser för naturvärden är införandet av Miljöbalken med skärpt naturvårdslagstiftning, upprättandet av listor på hotade arter, årliga konferenser om olika naturvårdsfrågor, forskning på utsatta organismgrupper i relation till deras livsmiljöer samt ökade resurser för bildande av naturreservat.

Organisation

Regeringen har ett övergripande ansvar för Sveriges arbete för ett hållbart samhälle. Regeringen har gett sammanlagt 24 myndigheter, exempelvis Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen, Transportstyrelsen, Jordbruksverket och Riksantikvarieämbetet ett specifikt sektorsansvar i arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling.

Miljömål

Riksdagen har beslutat om 16 miljömål som beskriver den kvalitet och det tillstånd för Sveriges miljö-, natur- och kulturresurser som är ekologiskt hållbara på lång sikt.

”Det övergripande målet för miljöpolitiken i Sverige är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser”. Så lyder det så kallade generationsmålet, ett inriktningsmål för miljöpolitiken som ska ge vägledning om de värden som ska skyddas, och den samhällsomställning som krävs, för att den önskade miljökvaliteten ska kunna nås.

Målen är allmänt formulerade och har, för att kunna omsättas i praktiken, preciserats med hjälp av mer konkreta delmål. Vidare utformas sektorsmål av de myndigheter som verkar inom olika samhällssektorer, till exempel transportsektorn, jordbruket eller industrin. De nationella miljö kvalitetsmålen regionaliserades till

regionala miljömål för Stockholm län år 2006. Framöver kommer nya regionala miljömål inte att tas fram utan istället kommer Länsstyrelsen att arbeta med åtgärder direkt kopplade till de nationella miljömålen. Skogsstyrelsen ansvarar för miljömålet Levande skogar. Kommunerna kan besluta om kommunala mål. På det här sättet får myndigheter, företag och enskilda större möjligheter till aktiva insatser för att nå de 16 miljömålen. Ansvaret för miljöarbetet har genom Miljöbalkens införande flyttats ut i samhället på ett helt annat sätt än tidigare.

I Haninge preciseras de nationella miljömålen i olika kommunala dokument såsom kommunens Mål och budget, nämndernas strategi- och budgetdokument liksom i andra styrdokument som Strategi för ekologisk hållbarhet, Vattenplan och denna Naturvårdsplan. Dessa dokument formulerar ett antal lokala miljömål, ett antal åtgärder samt ett stort antal åtgärdsförslag.

De nationella miljömålen skall vara vägledande i allt kommunalt arbete.

Miljöbalken

Miljöbalken (1998:808) trädde i kraft den 1 januari 1999. Den ersatte 15 äldre lagar och innebar generellt en skärpning av miljölagstiftningen. Huvudsyftet med Miljöbalken är att främja hållbar utveckling och på så sätt tillförsäkra nuvarande och kommande generationer en god miljö. Naturen är inte bara livsmiljö för människor och andra organismer, utan har ett eget skyddsvärde vilket vi alla är skyldiga att förvalta väl.

Miljöbalken ska tillämpas så att:

- människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter oavsett om dessa orsakas av föroreningar eller annan påverkan
- värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas
- den biologiska mångfalden bevaras
- mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktig god hushållning tryggas
- återanvändning och återvinning liksom annan hushållning med material, råvaror och energi främjas så att ett kretslopp uppstår

Miljöbalken med sina 7 avdelningar och 33 kapitel sätter ramen och principerna för den svenska miljölagstiftningen. Ofta fungerar Miljöbalken som en ingång eller vägledning till de specifika bestämmelserna som är kopplade till balken. Tillämpning av miljölagstiftningen, vid handläggning av enskilda ärenden, kräver ofta användning av andra rättsakter än just miljöbalken. Förutom Miljöbalken finns det inom miljölagstiftningen ett stort antal förordningar och föreskrifter med mer specifika bestämmelser än vad som anges i balken.

Vid sökande efter svar ger miljöbalken oftast ett svar som svarar ja eller nej på en fråga, dock inte med hur mycket, hur ofta eller i vilken omfattning och så vidare. De preciserade svaren som får tillämplighet i ett särskilt ärende kommer allt som oftast från miljöbalkens förordningar.

Ett exempel är förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd som anger vilka slags verksamheter som är tillståndspliktiga. Förordningen utgår från 9 kap. miljöbalken som reglerar miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Detta kapitel, som många andra i miljöbalken, har hänvisningsparagrafer i slutet på lagkapitlet som anger att regeringen har viss föreskriftsrätt inom området för kapitlets lagbestämmelser. Dessutom kan det anges att ”*regeringen eller den myndighet som regeringen anger*” har föreskriftsrätt vilket indikerar att de med föreskriftsrätt har tagit fram föreskrifter inom det område som lagkapitlet reglerar. Regeringen kan även, där det anges i lagbestämmelse, överlåta åt kommun att meddela föreskrifter. Dessa är då endast tillämpliga inom kommunen.

Ett annat exempel på tillämpliga förordningar är förordning (1998:897) om miljö kvalitetsnormer. Denna förordning hör till 5 kap. miljöbalken som reglerar just miljö kvalitetsnormer (MKN). Kapitlet inleds i 5 kap. 1 § miljöbalken med regeringens föreskriftsrätt. Själva MKN anges inte i 5 kap. miljöbalken utan är angivna i förordningen om MKN. Där anges maxhalter av olika ämnen med hänvisning tillbaks till 5 kap. miljöbalken.

Genom regeringens samt myndigheternas och kommunernas föreskriftsrätt kan mer exakta bestämmelser meddelas som är tillämpliga i enskilda fall, det vill säga i ärendehandläggning. Eftersom att kraven som ställs på verksamhetsutövare grundar sig på vetenskapliga fakta vore det alltför tidsödande att lagstifta om kraven. Föreskriftsrätten skapar då skyndsamt och mer exakt meddelande av bestämmelser där sektorsmyndigheterna (experten inom offentlig sektor) dessutom kan vara med att ta fram föreskrifterna. Detta medför att bestämmelserna på miljöområdet blir mer lättförståeliga och mycket enklare att tillämpa.

Miljöbalkens allmänna hänsynsregler

Miljöbalkens andra kapitel behandlar de allmänna hänsynsreglerna. Dessa ska alltid uppfyllas när någon bedriver, eller avser att bedriva, en verksamhet som omfattas av Miljöbalkens bestämmelser. Hänsynsreglerna ska också ligga till grund för tillståndsprövning och tillsyn samt för regler som utfärdas enligt Miljöbalken.

Det är den som utför, eller planerar att utföra något som påverkar människors hälsa eller miljön, som ansvarar för att reglerna följs. Det är också denne som ska betala de kostnader som kan bli aktuella.

Hänsynsreglerna innehåller:

- *Bevisbörderegeln* - verksamhetsutövaren har bevisbördan, det vill säga det är den som gör något som ska visa att reglerna följs.
- *Kunskapskravet* - den som avser att bedriva en verksamhet skall skaffa sig den kunskap som behövs, med hänsyn till verksamhetens art och omfattning, för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet.
- *Försiktighetsprincipen* - innebär att man inte får etablera en verksamhet, eller vidta åtgärder om dess miljökonsekvenser inte rimligen går att förutsäga.
- *Principen om bästa teknik* vid yrkesmässig verksamhet skall bästa möjliga teknik användas.

- *Principen om att förorenaren betalar* - det är alltid den som orsakar, eller riskerar att orsaka, en skada som ska bekosta förebyggande eller avhjälpan åtgärder.
- *Lokaliseringsprincipen* - man ska välja den plats som är lämplig med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön.
- *Hushållnings- och kretsloppsprinciperna* - råvaror och energi ska användas effektivt, möjligheter till återanvändning och återvinning ska utnyttjas. I första hand ska förnyelsebara energikällor användas.
- *Produktvalsprincipen* - sådana kemiska produkter eller biotekniska organismer som kan befaras medföra risker för människors hälsa eller miljön ska inte användas om de kan ersättas med sådana produkter eller organismer som kan antas vara mindre farliga.
- *Ansvar för att avhjälpa skador* - det är den som orsakat en skada på miljön som ansvarar för att skadan blir avhjälpt.
- *Skälighetsregeln* - hänsynsreglerna gäller i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. Vid denna bedömning skall nyttan av skyddsåtgärder och försiktighetsmått sättas i relation till kostnaderna för åtgärderna.
- *Stoppregeln* - om verksamheten föranleder stor skada på människors hälsa eller miljön, trots att den följer tidigare paragrafer, får den inte bedrivas.

Hushållning med mark och vattenområden

Kapitel 3 och 4 i Miljöbalken handlar om grundläggande och särskilda hushållningsbestämmelser för områden. Här beskrivs hur hänsyn ska tas och vilka riksintressen som ska skyddas för ett område.

Riksintressen

Riksintressen är viktiga instrument för avvägningar i samhällsplaneringen vad gäller användning - en av mark och vatten. Kommunerna ska, i sina översiktsplaner, visa hur man ska ta tillvara sina riksintressen.

Riksintressen enligt Miljöbalkens 3 kap för naturvård, friluftsliv och kulturmiljövård

Riksintresse kan utpekats av aktuell sektorsmyndighet, i enlighet med Miljöbalkens 3 kap. Syftet kan antingen vara att skydda ett områdes värden eller att reservera området för ett specifikt nyttjande. Riksintressen kan exempelvis utpekats för vägar, vindkraft, försvarsmakten, naturvård, friluftsliv med mera. Områden som är av riksintresse för naturvård, kulturmiljövård eller friluftsliv ska skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön.

Hela ytterstergården omfattas av riksintresse för *naturvård*. Därutöver finns ytterligare fem mindre riksintresseområden; ett som berör Tyresta nationalpark, ett längs kusten mellan Gålö och Sandemar, ett på Kymendö, ett i Gullringskärr samt ett i området kring Häringe.

Det finns bara två riksintressen för *friluftsliv* i kommunen men båda täcker stora arealer. Ett av områdena omfattar hela ytterskärgården samt en sträcka från Tyresta nationalpark till Gålö. Det andra området omfattar skogsområdena i nordväst med bland annat Tornbergets och Rudans naturreservat.

I kommunen finns nio riksintressen för *kulturmiljövård*. Det största omfattar ett område på fastlandet mellan Jordbro och Årsta, övriga områdena berör Sandemar, Dalarö, Kymendö, Ornö, Muskö, Utö och Huvudskär.

Riksintressen enligt Miljöbalkens 4 kap

Riksintressen regleras även i Miljöbalkens 4:e kapitel och berör då geografiskt bestämda områden, utpekade direkt i Miljöbalken. Det kan exempelvis röra sig om områden utefter vissa kuststräckor eller kring viktiga åar och vattendrag. Två sådana riksintressen brukar benämnas ”Riksintresse för rörligt friluftsliv” och ”Riksintresse för högexploaterad kust”. Ett område som omfattar hela Sörmlands och Upplands skärgård samt ett fastlandsområde på mellan 3-4 kilometer från kusten utgör riksintresse för både det rörliga friluftslivet liksom för högexploaterad kust. Innebörden av dessa två riksintressen är dels att turismens och friluftslivets intressen särskilt ska beaktas inom området, dels att etablering av fritidshus specifikt regleras. De två riksintressena sammanfaller geografiskt. Vidare utgör samtliga Natura 2000-områden (se sid. 7) riksintressen enligt 4 kapitlet.

Miljö kvalitetsnormer

I samband med införandet av Miljöbalken år 1999 infördes också så kallade miljö kvalitetsnormer (MKN). Miljö kvalitetsnormer regleras i Miljöbalkens 5:e kapitel och är ett juridiskt bindande styrmedel i syfte att komma till rätta med miljö påverkan från diffusa utsläppskällor som till exempel trafik och jordbruk.

En miljö kvalitetsnorm är en föreskrift om lägsta godtagbara miljö kvaliteten, för mark, vatten, luft eller miljön i övrigt, inom ett geografiskt område. En miljö kvalitetsnorm kan till exempel gälla högsta tillåtna halt av ett ämne i luft, mark, eller vatten. De nivåer som en miljö kvalitetsnorm anger får inte överskridas efter ett visst fastställt datum. Miljö kvalitetsnormerna baseras på olika EG-direktiv. Normerna kan även ses som styrmedel för att på sikt nå miljö målen. Idag finns fyra förordningar om miljö kvalitetsnormer; en för föroreningar i utomhusluft, en för olika parametrar i fisk- och musselvattnen, en för omgivningsbuller samt en för vattenkvalitet.

Miljö konsekvensbeskrivningar

Kapitel 6 handlar om miljö konsekvensbeskrivningar (MKB). Den som vill ha tillstånd att anlägga, driva eller ändra en miljöfarlig verksamhet måste ta fram en MKB. En MKB är en process, med samråd och kungörelser, som leder fram till ett dokument. Syftet med en MKB är att identifiera och beskriva de direkta och indirekta effekter den planerade verksamheten eller åtgärden kan medföra på bland annat människor, växter, djur, mark, vatten, luft, hushållning med mark, vatten och råvaror.

En MKB ska därutöver alltid tas fram för vissa kommunala planer och program, exempelvis översiktsplanen. För till exempel detaljplaner ska en MKB göras om planen riskerar att medföra betydande miljö påverkan.

Olika former av naturskydd

I Miljöbalkens 7:e kapitel finns bestämmelser om skydd för olika områden eller arter. Bestämmelserna innebär att det skyddsvärda inom området eller den skyddsvärda arten ska skyddas från påverkan. Samtliga områden i Haninge som skyddas enligt Miljöbalken redovisas i bilaga 5, Skyddad natur.

Nationalpark

Statligt ägda mark- och vattenområden med stora naturvärden kan inrättas som nationalparker. I Haninge kommun ligger Tyresta nationalpark som även sträcker sig in i Tyresö kommun.

Naturreservat

Naturreservat bildas genom beslut av Länsstyrelsen eller kommunen. Marken i reservaten kan vara i privat, kommunal eller statlig ägo. Vid bildandet har markägaren rätt till ekonomisk ersättning för förlorad markinkomst såsom förlorade inkomster från skogsbruk med mera. Bestämmelserna om naturreservat omfattar både de tidigare skyddsformerna naturreservat och naturvårdsområde. De områden som tidigare var inrättade som naturvårdsområden blev, i och med Miljöbalkens införande, förklarade som naturreservat. Dessa områden har dock ofta ett betydligt sämre skydd vilket huvudsakligen har att göra med reglerna för så kallad intrångsersättning. Till skillnad mot i dag så fick markägaren, vid inrättande av naturvårdsområden ingen ersättning för förlorad inkomst av marken när den övergick till naturvårdsområde. Konsekvensen är att i många av de före detta naturvårdsområdena förekommer exempelvis ett produktivt skogsbruk. I Haninge kommun har alla naturreservat även ursprungligen inrättats som naturreservat.

Varje naturreservat har ett speciellt syfte och olika föreskrifter som reglerar vad som är tillåtet eller inte inom området. Till varje reservat hör en skötselplan som talar om hur området ska skötas för att dess naturvärden ska bevaras. I skötselplanen anges även hur det ska vara ordnat med stigar, skyltar etc.

I Haninge kommun finns i dag 21 naturreservat varav de allra flesta förvaltas av Länsstyrelsen eller Skärgårdstiftelsen. Två naturreservat, Tornbergets respektive Rudans naturreservat förvaltas av kommunen.

Naturminnen

Naturföremål såsom exempelvis stora träd, flyttblock och jättegrytor kan skyddas som naturminne. Länsstyrelsen eller kommunen får förklara ett föremål som naturminne. I Haninge kommun finns för närvarande sju naturminnen.

Biotopskyddsområden

Små biotoper, av stor betydelse för den biologiska mångfalden, kan skyddas som biotopskyddsområden. Vissa miljöer omfattas av ett generellt biotopskydd, det gäller exempelvis alléer, åkerholmar samt källor, odlingsrösen, småvatten och våtmarker i jordbruksmark. För andra områden kan Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen eller Kommunen fatta beslut om att ett område ska skyddas som biotopskyddsområde. Ett biotopskyddsområde ska skyddas mot skadlig påverkan.

I Haninge kommun finns utöver områden med generellt biotopskydd för närvarande sju biotop- skyddsområden.

Naturvårdsavtal

Ett komplement till permanenta områdesskydd är naturvårdsavtal – ett skriftligt avtal mellan fastighetsägaren och staten eller kommunen angående naturvärden i ett område under en viss tidsperiod, som får vara högst 50 år. Hittills har naturvårdsavtal framförallt använts för att skydda värdefulla skogsområden. Från och med år 2007 har även länsstyrelserna fått möjlighet att ge ekonomisk ersättning till fastighetsägare som tecknar naturvårdsavtal.

Därmed kan naturvårdsavtal komma att få betydelse även för vård av andra naturtyper än skog.

I Haninge kommun har Skogsstyrelsen tecknat naturvårdsavtal med två markägare.

Strandskyddsområden

Land- och vattenområden som ligger inom 100 m avstånd från strandlinjen omfattas av *strandskydd*. Syftet med strandskyddet är att trygga förutsättningarna för allmänhetens friluftsliv inom strandskyddsområdet samt att bevara goda livsvillkor för växter och djur.

Strandskyddet har två huvudsyften. Det ena är att *långsiktigt* trygga invånarnas förutsättningar till att få *allmansrättslig tillgång* till stränderna. Det andra är att bevara *goda livsvillkor* för djur- och växtlivet på land och i vatten. (7 kap 13§ MB).

Strandskyddet gäller inte bara i skärgården utan innefattar alla typer av sjöar och vattendrag såväl på fastlandet som på öar. I den strandnära zonen ger övergången mellan land och vatten utrymme för olika värdefulla livsmiljöer och funktioner. Ur ett biologiskt perspektiv är stränderna, både i vatten och på land, hemort för många rödlistade arter.

Strandområdena är också mycket viktiga för människors rekreation och friluftsliv. De speciella naturmiljöerna som skiftar från tät skog till öppna landskap bidrar till attraktionen. Hela Haninges kust och skärgårdsområden är av riksintresse för friluftslivet.

Det generella strandskyddet är 100 m på land och 100 m i vatten, även undervattensmiljön inkluderas. Länsstyrelsen kan utvidga strandskyddet till 300 m. (7 kap 14§ MB). I Haninge gäller som regel det utökande strandskyddet med 300 m på land och 100 m i vatten. Strandskyddet är generellt och gäller över hela landet på ett likartat sätt. Bestämmelserna gäller oavsett om det är glest eller tätt bebyggt och naturen behöver inte vara extra skyddsvärd för att beröras. (7 kap 13§ MB).

Strandskyddet är en förbudslagstiftning som innebär att man inom ett strandskyddat område inte får:

- uppföra nya byggnader
- ändra användning av byggnader eller utföra anläggningar eller anordningar som förhindrar allmänheten att beträda ett område där man annars fått färdats fritt
- göra grävnings- eller andra förberedelsearbeten för byggnader, anläggningar eller anordningar
- göra åtgärder som väsentligt förändrar livsvillkoren för djur- eller växtarter (7 kap 15§ MB)

Förbuden gäller inte byggnader, anläggningar, anordningar eller åtgärder som behövs för areella näringar som jordbruk, fiske och skogsbruk om de för sin funktion måste ligga inom strandskyddsområde och som inte avser att tillgodose bostadsändamål.

Näringen får inte vara av marginell betydelse, den skall ge ett tillskott av betydelse för att undantag från prövning skall gälla (7 kap 16§ MB).

Även andra åtgärder är undantagna till exempel verksamheter eller åtgärder som tillätits av regeringen, allmänna vägar enligt väglagen eller järnvägar enligt lagen om byggande av järnväg (7 kap 16§ MB).

Länsstyrelsen har möjlighet att meddela föreskrifter att förbuden under vissa omständigheter inte skall gälla kompletteringsåtgärder till huvudbyggnad (7 kap 17 § MB).

Dispens kräver särskilda skäl

Om man har särskilda skäl kan man, i vissa fall, få dispens från förbudet att bygga strandnära. Villkoren för att få dispens från bebyggelseförbudet skärptes i och med att strandskyddsbestämmelserna reviderades den 1 juli 2009.

För att få dispens krävs att minst ett av nedanstående, i lagtexten angivna särskilda skälen, ska vara uppfyllt. De särskilda skälen innebär dock inte automatiskt att dispens kan medges. Åtgärden måste också vara förenlig med strandskyddets båda syften det vill säga att förutsättningarna för allemansrättslig tillgång till strandområdet inte försämras och att livsbetingelserna för djur- och växtlivet inte påverkas på ett oacceptabelt sätt. Detta gäller även vid upphävande av strandskydd i samband med detaljplan (7 kap 26§ MB).

De särskilda skälen är:

1. den aktuella platsen har redan tagits i anspråk på ett sätt som gör att det saknar betydelse för strandskyddets syften,
2. den aktuella platsen är genom en väg, järnväg, bebyggelse, verksamhet eller annan exploatering, väl avskilt från området närmast strandlinjen,
3. avser ett område som behövs för en anläggning som för sin funktion måste ligga vid vattnet och behovet inte kan tillgodoses utanför området,
4. avser ett område som behövs för att utvidga en pågående verksamhet och utvidgningen inte kan genomföras utanför området
5. avser ett område som behöver tas i anspråk för att tillgodose ett angeläget allmänt intresse som inte kan tillgodoses utanför området, eller
6. avser ett område som behöver tas i anspråk för att tillgodose ett annat mycket angeläget intresse.

Inom vissa områden i landet kan ett särskilt skäl för dispens från strandskyddsbestämmelserna vara att åtgärden bidrar till utvecklingen av landsbygden. Stockholms län berörs enligt Länsstyrelsen inte av denna bestämmelse eftersom länet utgör storstads- och tätortsområde där det råder brist på orörda stränder.

Lagstiftningen tillåter inte att kust- och skärgårdsområden pekats ut för landsbygdsutveckling i Haninge kommun.

Ökat kommunalt ansvar

Kommunerna har ansvar för besluten om strandskyddsdispenser, med undantag för dispensprövningar i statliga naturreservat eller natura 2000-områden. Kommunerna är även ansvariga för tillsynen över strandskyddsområden, med samma undantag. Före revideringen av strandskyddsbestämmelserna (1 juli 2009) handlade Länsstyrelsen en stor del av dispensprövningen och tillsynen. De nu gällande strandskyddsbestämmelserna innebär således ett utökat kommunalt ansvar för strandskyddshandläggning vilket i sin tur för med sig ett utökat kunskapsbehov för dem som handlägger strandskyddsärenden. Utöver god kunskap om Miljöbalkens strandskyddsbestämmelser behöver strandskyddshandläggarna även god ekologisk kunskap för att kunna avgöra huruvida en strandskyddsdispens skulle påverka livsbetingelserna för djur- och växtlivet på ett oacceptabelt sätt. Länsstyrelserna ska granska de kommunala besluten och ska upphäva dessa om förutsättningar för dispens saknas.

Stadsbyggnadsnämnden har, med utgångspunkt från Naturvårdsverkets och Boverkets vägledning i strandskyddsfrågor, utarbetat och antagit en vägledning för strandskyddsbedömning i Haninge.

Natura 2000

Natura 2000 är beteckningen på EU:s nätverk av särskilda bevarandeområden som syftar till att bevara arter och naturmiljöer som är skyddsvärda i ett europeiskt perspektiv. Natura 2000 baseras på lagtexterna i Fågel- och habitatdirektivet (se sid. 15) och utgörs således av områden som är utpekade enligt habitatdirektivet (SCI-områden) eller enligt fågeldirektivet (SPA-områden) eller enligt båda direktiven. Natura 2000-områden är också per automatik klassade som riksintressen.

I svensk lagtext återfinns lagar för Natura 2000 under benämningen Särskilt skyddade områden i Miljöbalkens 7:e kapitel. Särskilt skyddade områden listas i Sverige och dessa områden prioriteras sedan i det fortsatta skyddsarbetet (7 kap § 27 MB). I Haninge kommun finns 14 Natura 2000-områden, av Sveriges cirka 4 000 listade.

För att bedriva verksamheter eller på andra sätt vidta åtgärder, som på ett betydande sätt kan påverka miljön i Natura 2000-områden, krävs tillstånd. Det gäller också för verksamheter och åtgärder utanför Natura 2000-området om miljön inom det särskilt skyddade området kan påverkas. Om en verksamhet inte anses medföra störningar, skada de arter och livsmiljöer, eller på ett betydande sätt försvara bevarandet som området syftar till att bevara, ges tillstånd för verksamheten (7 kap § 28 MB).

Det finns möjlighet att få dispens från tillståndskraven för att bedriva verksamhet eller vidta andra åtgärder i Särskilt skyddade områden. Tillstånd får ges om:

1. verksamheten eller åtgärden saknar alternativa lösningar,
2. verksamheten eller åtgärden måste genomföras av tvingande orsaker som har ett väsentligt allmänintresse och
3. om åtgärder vidtas som behövs för att kompensera för förlorade miljövärden som verksamheten eller åtgärden medför, så att syftet med att skydda det berörda området ändå kan tillgodoses (7 kap § 29 MB).

Natura 2000-områden fastställs av regeringen medan Länsstyrelsen ansvarar för att bevarandeplaner upprättas för varje område i syfte att säkerställa att deras naturvärden inte försämras.

Särskilda bestämmelser om skydd för djur- och växtarter

I Miljöbalkens 8:e kapitel finns bestämmelser angående föreskrifter och förbud mot att skada olika djur och växter.

Djur- och växtskyddsområden

Syftet med djur- och växtskyddsområden är att skydda enskilda arter. Skyddet inskränker allemansrätten, jakt eller fiske och markägarens rättigheter. Skyddet kan gälla hela eller endast en del av året. De flesta djur- och växtskyddsområden utgörs av fågel- eller salskyddsområden. I Haninge kommun finns åtta fågelskyddsområden varav några består av flera öar.

Fridlysning

Arter som är sällsynta eller hotade, och som därför är mycket känsliga för insamling, kan *fridlysas* med stöd av Miljöbalken och Artskyddsförordningen. Även arter som inte är så ovanliga men populära att plocka eller fånga kan vara i behov av fridlysning. I hela landet är för närvarande omkring 300 arter fridlysta exempelvis samtliga grodor, ormar, ödlor och orkidéer.

Fåglar och däggdjur omfattas inte av bestämmelserna utan räknas till vilt och regleras i stället av jaktlagen. Fridlysning av växter innebär vanligtvis att det är förbjudet att plocka eller gräva upp växten överallt där den växer vilt. För vissa växter kan förbudet dock begränsas till att gälla plockning i kommersiellt syfte. I bilaga 3 finns en förteckning över fridlysta arter som förekommer i Stockholms län.

Miljöskyddsområden

Miljöskyddsområden beslutas av regeringen och syftar till att förbättra miljön i ett område där till exempel en miljökvalitetsnorm överskrids.

Vattenskyddsområde

Ett mark- eller vattenområde som utnyttjas eller kan komma att utnyttjas som vattentäkt får förklaras som *vattenskyddsområde* av Länsstyrelsen eller kommunen. Myndigheten bestämmer föreskrifter för att skydda området.

Miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd

Miljöbalkens 9:e kapitel behandlar miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Denna verksamhet definieras i tre punkter:

- Utsläpp av avloppsvatten, fasta ämnen, gas från mark, byggnader eller anläggningar i mark
- Andra utsläpp eller föroreningar
- Buller, skakningar, ljus, strålning och annat liknande

Miljöfarlig verksamhet innefattar all användning av mark, byggnader och anläggningar som innebär utsläpp till mark, luft eller vatten eller annan olägenhet för människors hälsa eller miljön. All miljöfarlig verksamhet omfattas av vissa gemensamma bestämmelser i Miljöbalken, till exempel de allmänna hänsynsreglerna och gällande miljökvalitetsnormer. I vissa fall krävs dessutom tillstånd eller anmälan för verksamheten.

Vattenverksamhet

Reglerna för vattenverksamhet finns i Miljöbalken 11 kap. I Miljöbalken är definitionen för vattenverksamhet följande:

- Åtgärder som syftar till att ändra vattnets djup eller läge.
- Bortledning av grundvatten.
- Infiltration eller annan tillförsel av vatten.
- Markavvattning.

Vattenverksamhet är generellt tillståndspliktigt enligt Miljöbalken. För vissa vattenverksamheter gäller dock endast anmälningsplikt. För att få tillstånd måste åtgärden uppfylla de allmänna hänsynsreglerna, vara samhällsekonomiskt motiverad och ej försvåra annan verksamhet. Om fisket skadas ska detta kompenseras. Åtgärder för markavvattning kan både vara till för att ta bort vatten och för att skydda mot vatten, till exempel dikning, årensning, sjösänkning och invallning. Skyddsdikning av skogsmark, för att återställa tidigare förhållanden, räknas inte som markavvattning, men är däremot samrådspliktig. Viss vattenverksamhet regleras i Lagen om särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, se sid. 13.

Täktverksamhet

Kapitel 12 i Miljöbalken reglerar täktverksamhet. Täkt av berg, sten, grus, sand, lera, jord, torv eller andra jordarter kräver särskilt tillstånd av Länsstyrelsen. Husbehovstäkt på egen mark kräver inte tillstånd.

Förordningar och föreskrifter

Miljöbalken sätter ramen och principerna för den svenska miljölagstiftningen. Tillämpning av miljölagstiftningen vid handläggning av enskilda ärenden kan dock kräva att man använder sig av andra rättsakter än just Miljöbalken.

Handläggningen av miljöärenden handlar ofta om tillsyn, tillstånd, anmälan av verksamhet mm. Ärendena har inte alltid enbart miljörettslig grund utan det kan till exempel röra sig om detaljplaneärenden där miljökonsekvenser måste utredas på grund av planens syfte och mål. I sådana fall kan Miljöbalken snarare betraktas som en ingång eller till och med vägledning till de specifika bestämmelserna som är tillämpliga i det enskilda fallet.

Miljöbalken svarar exempelvis på om något är tillåtet eller inte men den ger inte svar på detaljerna som med hur mycket, hur ofta eller i vilken omfattning och så vidare. De preciserade svaren kommer allt som oftast från Miljöbalkens förordningar. Exempel på sådana är förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd som anger vilka slags verksamheter som är tillståndspliktiga. Förordningen utgår från 9 kap. Miljöbalken som reglerar miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

I slutet på Miljöbalkens lagkapitel finns ofta hänvisningsparagrafer som anger att regeringen har viss föreskriftsrätt inom området för kapitlets lagbestämmelser. Dessutom kan det anges att *”regeringen eller den myndighet som regeringen anger”* har föreskriftsrätt vilket indikerar att de med föreskriftsrätt har tagit fram föreskrifter inom det område som lagkapitlet reglerar. Regeringen kan även, där det anges i lagbestämmelse, överlåta åt kommunen att meddela föreskrifter. Dessa är då endast tillämpliga inom kommunen.

Ett annat exempel på tillämpliga förordningar är förordning (1998:897) om miljö kvalitetsnormer. Denna förordning hör till 5 kap. Miljöbalken som reglerar just miljö kvalitetsnormer (MKN).

Kapitlet inleds i 5 kap. 1 § Miljöbalken med regeringens föreskriftsrätt. Själva MKN anges inte i 5 kap. Miljöbalken utan är angivna i förordningen om MKN. Där anges maxhalter av olika ämnen med hänvisning tillbaks till 5 kap. Miljöbalken.

Genom regeringens samt myndigheternas och kommunernas föreskriftsrätt kan mer exakta bestämmelser meddelas som är tillämpliga i enskilda fall det vill säga i ärendehandläggning.

Skogsvårdslagen

I Skogsvårdslagen är avkastningskravet jämförbart med kravet på bibehållen biologisk mångfald i skogen. Skogen är en nationell tillgång som skall skötas så att den uthålligt ger en god avkastning samtidigt som den biologiska mångfalden behålls. Skogsmarkernas naturgivna produktionsförmåga ska bevaras. En biologisk mångfald och genetisk variation i skogen ska säkras. Skogen ska brukas så att växt- och djurarter som naturligt hör hemma i skogen ges förutsättningar att fortleva under naturliga betingelser och i livskraftiga bestånd. Hotade arter och naturtyper ska skyddas.

Skogens kulturmiljövärden samt dess estetiska och sociala värden ska värnas.

Skogen och skogsmarken ska utnyttjas effektivt och ansvarsfullt så att den ger en uthålligt god avkastning. Skogsproduktionens inriktning ska ge handlingsfrihet i fråga om användningen av vad skogen producerar.

Med skogsmark menas mark som är lämplig för virkesproduktion och som kan producera 1 m³ eller mer virke per år och hektar. Mark som inte kan producera 1 m³ eller mer virke per år och hektar kallas impediment. Exempel på sådana marker är bergbranter, mossar, sumpskogar med flera. På sådana ytor, större än 0,1 ha, är det förbud mot avverkning, skogsvårdsåtgärder och gödning. I bestånd större än 0,5 ha som hyser 70 procent lövträd varav minst 50 procent ädla lövträd får inte åtgärder vidtas som leder till att beståndet upphör att vara ädellövskog. Med ädellövträd menas de inhemska arterna alm, ask, avenbok, bok, ek, fågelbär, lind och lönn.

Rödlistade arter

I arbetet med att bevara den biologiska mångfalden är det viktigt att känna till och arbeta för att bevara de arter som är speciellt hänsynskrävande och som har störst risk att försvinna.

ArtDatabanken tar, på uppdrag av Naturvårdsverket, vart femte år fram en så kallad rödlista, det vill säga en kartläggning av arter som inom Sverige är utrotningshotade, riskerar att bli utrotningshotade eller på något sätt är missgynnade. Rödlistan kan användas som en indikator på negativa förändringar för en art, antingen i utbredning, eller i faktiskt antal. Att det finns rödlistade arter inom ett område är ett viktigt kriterium vid beslut om skydd för naturområden.

I den svenska rödlistan förtecknas arter som är sällsynta eller sådana arter som på senare år minskat mycket kraftigt och därmed riskerar att dö ut från Sverige om deras populationer fortsätter att minska i samma takt. I rödlistan delas arter in i sex kategorier efter grad av sällsynthet och efter hur stor deras utdöenderisk är.

Rödlistan är ett kontinuerligt pågående arbete och den nu aktuella rödlistan är ”Rödlistade arter i Sverige 2015”

Nyckelbiotop och Naturvärdesobjekt

Med utgångspunkt från bland annat rödlistade arter, mängden död ved i olika nedbrytningsstadier, gamla träd, och andra höga naturvärden som finns kan Skogsstyrelsen avgränsa ett skogsområde som nyckelbiotop. Områden som inom en 30-årsperiod kan förväntas uppnå nyckelbiotops- status kan, utpekade som Naturvärdesobjekt. Vid skogliga åtgärder i nyckelbiotoper har Skogsstyrelsen bedömt att det normalt råder samrådspålit enligt 12 kap 6§ Miljöbalken. Skogsägare som anslutit sig till FSC (Forest Stewardship Council) har förbundit sig att inte avverka nyckelbiotoper eller så kallade naturvärdesträd. Haninge kommuns skogsbruk är FSC-certifierat.

Plan- och bygglagen

Beslut om markens och vattnets användning samt utformningen av bebyggelse berör många människor, företag och institutioner i samhället. Ofta handlar det om stora investeringar och mycket naturresurser tas i anspråk, därför behöver varje beslut övervägas noggrant. PBL innehåller bland annat bestämmelser om att kommuner måste upprätta en översiktsplan samt föreskrifter om detaljplaner, bygglov, byggtillsyn, ”svartbyggen” och byggnadsnämndernas verksamhet. Genom planläggning garanteras olika intressenter insyn och inflytande i beslutsprocessen.

År 2010 ersattes den gamla Plan- och bygglagen (PBL) från 1987 med en ny lagtext. På natur- och miljöområdet innebar den nya lagen vissa förbättringar och förtydliganden. Som exempel kan nämnas att det tydligt slås fast att miljö- och klimataspekter ska beaktas i kommunernas planeringsarbete. Kommunerna ska vidare ta hänsyn till miljömål samt regionala klimat- och energistrategier i sin planering. Kravet på att alltid beakta behovet av grönområden nära bebyggelseområden förtydligas och bestämmelsen om att grönområde går före till exempel parkering, om det inte finns plats för båda, stärks.

Den 1 januari 2015 skedde ytterligare ändringar i plan- och bygglagen (SFS 2014:900). Huvudsyftet med lagändringarna är att göra plan- och bygglovsprocessen enklare och effektivare.

Ändringarna i PBL innebär att fler detaljplaner ska hanteras med ett så kallat standardförfarande. Ett enklare förfarande införs för att upphäva detaljplaner och att förlänga genomförandetiden.

Bestämmelser om vad som får regleras i ett så kallat exploateringsavtal infördes och vissa förfaranderegler infördes i syfte att öka transparensen kring genomförandet av detaljplaner. De så kallade exploatörsbestämmelserna togs bort. Kommunens utrymme för att ställa egna tekniska egenskapskrav reglerades. En möjlighet har införts för att kunna vänta med genomförandet av en åtgärd som följer av ett så kallat planvillkor. Möjligheten att ge bygglov för åtgärder som innebär en avvikelse från en detaljplan eller områdesbestämmelser har utökats.

Översiktsplan

Enligt plan- och bygglagen ska varje kommun ha en aktuell översiktsplan som omfattar hela kommunen. Kommunen ska i översiktsplanen redovisa allmänna intressen och de miljö- och riskfaktorer som bör beaktas vid beslut om användningen av mark- och vattenområden.

Riksintressen enligt Miljöbalken kapitel 3 och 4 anges särskilt i översiktsplanen, vilka områden det är och varför de betecknas som riksintresse. I översiktsplanen redovisas också yt- och grundvatten, infrastruktur med mera. Till en översiktsplan ska alltid en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) göras.

I översiktsplanen ska redovisas hur kommunen avser iakttä gällande miljö kvalitetsnormer (4 kap §.1 PBL).

Detaljplan

Regleringen av markens användning och av bebyggelsen inom kommunen sker genom detaljplaner. Om detaljplanen medger en användning av mark som innebär en betydande påverkan på miljön ska en miljökonsekvensbeskrivning tillföras detaljplanen. En miljökonsekvensbeskrivning i detaljplan avser att möjliggöra en samlad bedömning av den inverkan detaljplanens genomförande kan få på miljön, hälsan och hushållningen med mark, vatten och andra resurser.

Väglagen

Miljöbalkens bestämmelser avseende hänsynsregler, hushållning med mark och vatten, miljö kvalitetsnormer och miljökonsekvensbeskrivningar gäller vid ärendeprovning enligt väglagen. Enligt väglagen ska hänsyn till enskilda och allmänna intressen såsom trafiksäkerhet, miljöskydd, natur- vård och kulturmiljö tas vid vägbyggnad och våghållning. En estetisk utformning ska eftersträvas.

Allemansrätten

Allemansrätten innebär en unik möjlighet för människor att röra sig fritt i naturen. Man får åka båt på annans vatten, gå iland på stränderna, bada och övernatta ett dygn i tält utan att fråga markägaren om lov. Man får elda, plocka svamp, bär och blommor som inte är fridlysta. Med rätten följer också krav på hänsyn och varsamhet – mot natur och djurliv, mot markägare och mot andra människor i naturen. Man får till exempel inte bryta kvistar, riva bark eller näver från växande träd och buskar eller skada fåglars bon, ägg och ungar. I skog och mark ska hund hållas under uppsikt så att den inte stör eller hetsar viltet. Detta gäller särskilt under tiden 1 mars till 20 augusti.

Allemansrätten är inskriven i en av Sveriges fyra grundlagar (2 kap. 15 § Regeringsformen). Men allemansrätten är egentligen ingen lag och det finns heller ingen lag som exakt definierar den.

Däremot omges allemansrätten av lagar som sätter gränser för vad som är tillåtet.

Detta gör att det inte alltid går att ge exakta besked om vad som är tillåtet att göra i naturen. Allemansrätten kan tolkas i domstol, men rättsfallen som rör allemansrätten är få.

Allemansrätten brukar kallas för en sedvanerätt, ett kulturarv med rötter flera hundra år tillbaka i tiden. Begreppet ”allemansrätt” myntades dock först vid 1900-talets mitt. Allemansrätten gäller för oss alla. Den har stor betydelse för våra möjligheter att vistas i naturen, inte bara för den en- skilde utan också för organisationer och turistnäring.

Byggningabalken

Byggningabalken är ytterligare ett exempel på en flera hundra år gammal lag som till vissa delar gäller än i dag. Lagen trädde i kraft 1736 men lagtexterna härstammar ursprungligen från medeltida svensk rätt och täcker sinsemellan vitt skilda ämnen. Av intresse för naturvärden är de idag allttjämt gällande lagtexterna om bete, vallning av betesdjur och ringning av svin, om svin i ollonskog, om allmänningar, om bin samt om att få skadar få. Även om språket i Byggningabalken är ålderdomligt och bötesbelopp i myntslag som sedan länge avskaffats så behandlar texterna klassiska tvisteämnen och anses därför allttjämt som allttjämt tillämpliga.

Fiskelagen

Bestämmelser om fiske finns i fiskelagen. Länsstyrelsen skall meddela föreskrifter om fiskets vård och bedrivande för länet.

Jaktlagen

Alla arter av däggdjur och fåglar samt deras bon, ägg och ungar är fridlysta. Regeringen bestämmer jakttider av de arter som får jagas under vissa tider enligt jaktförordningen.

Terrängkörningslagen

Körning i terräng med motordrivet fordon för annat ändamål än jordbruk eller skogsbruk är förbjuden på barmark. På snötäckt skogsmark med plant- eller ungskog samt jordbruksmark är terrängkörning förbjuden om det inte är uppenbart att körningen kan ske utan risk för skada på skogen och marken.

Se även terrängkörningsförordningen (1978:594).

Lag med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet

I denna lag regleras till exempel rådighet över vatten samt samfälligheter kring vattenreglering och markavvattning.

Internationella konventioner

Våtmarkskonventionen

Våtmarkskonventionen, även kallad Ramsarkonventionen antogs år 1971 i Ramsar i Iran i syfte att skydda internationellt värdefulla våtmarker. I mars 2016 var 169 länder anslutna till konventionen. Inledningsvis var Ramsarkonventionen främst inriktad på att skydda fågellivet, men idag har synsättet breddats betydligt och konventionen har kompletterats med kriterier om våtmarkerna och de grunda vattens betydelse för fisk- och insektsfaunan. Världens naturliga våtmarker och vattenmiljöers har även många funktioner till nytta för människan, som till exempel att de bidrar till mat- och vattenförsörjning liksom vattenrening och kollagring. Eftersom alltmer av dessa värdefulla områden försvinner behövs internationella och nationella åtgärder för att skydda, bevara och förvalta våtmarker och vattenmiljöer.

Bonnkonventionen

Bonnkonventionen eller konventionen om skydd av flyttande vilda djur, CMS, undertecknades 1979 och trädde i kraft 1983. Bonnkonventionen har som mål att skydda arter över hela deras migrationsområden. I Bonnkonventionen finns 26 frivilliga eller bindande avtal till skydd för särskilda arter eller hela organismgrupper. Sverige har undertecknat fem olika avtal till skydd för artgrupperna Fladdermöss, Våtmarksfåglar, Rovfåglar, Småvalar och Hajar.

Världsarvskonventionen

Konventionen till skydd av världens kultur- och naturarv, i dagligt tal kallad världsarvskonventionen, syftar till att skydda objekt av universellt värde inom respektive land som undertecknat konventionen. Den stat som ansluter sig är också skyldig att respektera världsarvsobjekt i andra länder och bidra ekonomiskt till värden i länder som saknar egna medel för detta. Världsarvskonventionen antogs av Unescos Generalkonferens år 1972. Objekten som tas upp på världsarvslistan kan vara så värdefulla att deras skydd är viktigt för hela mänskligheten. I Sverige ansvarar Naturvårdsverket för urvalet av naturobjekt. Sverige har i dagsläget 14 objekt på världsarvslistan varav tre; Drottningholms slott, Skogskyrkogården samt Birka och Hovgården ligger i Stockholms län.

CITES-konventionen

CITES-konventionen är en global naturvårdskonvention om internationell handel med hotade vilda djur och växter. Enligt konventionen ska den som handlar med utrotningshotade arter bestraffas och det djur eller den växt som någon försökt handla med ska konfiskeras och skickas tillbaka till exportlandet. Konventionen kallas även Washingtonkonventionen och undertecknades år 1973 och trädde i kraft år 1975. Konventionen omfattar reglering av handel för cirka 35 000 arter samt produkter av dessa såsom skinn, ben, virke med mera. Runt 180 länder har skrivit på konventionen.

Helsingforskonventionen

Konventionen benämndes tidigare Östersjökonventionen och är en överenskommelse om att värna miljön i Östersjön. Det formella namnet är Konventionen om skydd av Östersjöområdets marina miljö. Medlemmar i konventionen är EU samt nio länder som gränsar till Östersjön varav en är Sverige. Det aktuella området omfattar Östersjön samt Sveriges västkust upp till latituden genom Skagen, ungefär i höjd med Göteborg. Helsingforskonventionen riktar sig till respektive medlemsstat som skall omsätta konventionens intentioner i nationell lagstiftning.

Helsingforskonventionen (dåvarande Östersjökonventionen) undertecknades år 1974 och trädde i kraft år 1980. Konventionen har senare uppdaterats och den uppdaterade konventionen trädde i kraft år 2000. Under tre decennier har Helsingforskonventionen arbetat med att skydda Östersjöns marina miljö från alla sorters föroreningar genom mellanstatligt samarbete. Detta arbete har präglats av de speciella omständigheterna rörande miljö, ekonomi och sociala förhållanden i Östersjöområdet och dess speciellt känsliga karaktär.

Bernkonventionen

Bernkonventionen, som egentligen heter konventionen för bevarande av europeiskt djurliv och naturliga livsmiljöer, trädde i kraft år 1982. Det är en regional naturvårdskonvention för Europa men numera med viss utsträckning till Nordafrika. Konventionens syfte är att genom bättre samarbete skydda vilda djur och växter och deras naturliga miljöer. Konventionen är starkt knuten till Europarådet varifrån initiativet togs under 70-talet.

Konventionen om biologisk mångfald

På FN:s konferens i Rio de Janeiro år 1992 slöt världens regeringar en bindande överenskommelse; Konventionen om biologisk mångfald. Andra namn på konventionen är Biodiversitetskonventionen, Mångfaldskonventionen eller Riokonventionen. Konventionen syftar till att bevara livets variationsrikedom på jorden och är ett gemensamt försök från världssamfundet att komma tillrätta med de stora problem som förlust av ekosystem, arter och gener utgör. Konventionen syftar också till ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden samt en rättvis och skälig fördelning av de resurser som följer av användandet av genetiska resurser. Konventionen trädde i kraft i december 1993.

Till konventionen om biologisk mångfald hör två protokoll Cartaganaprotokollet och Nagoyaprotokollet.

Cartaganaprotokollet handlar om biosäkerhet och specificerar hur man ska skydda den naturliga biologiska mångfalden från tänkbara risker med att levande modifierade organismer, som utvecklats med modern bioteknik, kommer ut i naturmiljön. Protokollet undertecknades år 2000 och trädde i kraft år 2003.

Nagoyaprotokollet undertecknades i Nagoya i Japan 2010 och är en strategisk plan med vision, mål och arbetsprogram för att hejda förlusten av biologisk mångfald till år 2020. I planen ingår 20 delmål, de sk Aichimålen. Planens syfte är att hejda förlusten av biologisk mångfald så att ekosystemen år 2020 är motståndskraftiga och har bra återhämtningsförmåga (är resilienta), vilket är en förutsättning för att ekosystemen ska kunna fortsätta att tillhandahålla viktiga tjänster. Målen i planen ska nås genom att varje land sätter egna mål, anpassade efter nationella förutsättningar. Under partsmötet i Nagoya slöts även ett nytt internationellt avtal om tillträde till genetiska resurser (ABS-protokollet), som sätter internationella regler för hur genetiska resurser ska få insamlas och hur eventuella vinster från utnyttjandet ska fördelas.

Resultatet från FN-mötet i Nagoya ledde år 2011 fram till en EU-strategi för biologisk mångfald med sex mål. Sveriges arbete med frågan beskrivs i regeringens proposition 2013/14: En svensk strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster.

EU:s fågel- och habitatdirektiv

Fågel- och habitatdirektiven från år 1992 är de centrala naturskyddsförordningarna inom EU. Fågeldirektivet gäller de vilda fåglarna i Europa och habitatdirektivet den vilda faunan, floran och naturtyperna. Fågeldirektivet omfattar över 1 000 arter varav cirka 150 finns i Sverige och habitatdirektivet omfattar 231 naturtyper varav 88 finns representerade i Sverige. Direktiven förutsätter att vissa arter anvisas områden med särskilt skydd inom nätverket Natura 2000 se nedan. Fågel- och habitatdirektiven infördes år 1992 men började gälla i Sverige i och med EU-medlemskapet år 1995.

Fågeldirektivet

Fågeldirektivet syftar till att bevara olika fågelarter och berör samtliga arter som förekommer inom EU. Medlemsländerna ska vidta åtgärder för att bibehålla livskraftiga bestånd av landets samtliga fågelarter samt vidta särskilda åtgärder för arter som listas i direktivet. Dessutom ska viktiga rastlokaler skyddas. För att uppnå detta ska särskilda skyddsområden så kallade SPA-områden (Specially Protected Area) pekas ut.

Habitatdirektivet

Habitatdirektivet syftar till att skydda värdefulla naturtyper och arter samt deras livsmiljöer. Efter förslag från medlemsländerna pekar EU-kommissionen ut särskilt skyddsvärda områden som så kallade SCI-områden (Site of community interest).

Både habitat- och fågeldirektivet är minimidirektiv vilket innebär att de enskilda medlemsländerna kan införa längre gående bestämmelser. Sveriges har förtydligat artskyddet i den svenska lagstiftningen genom inrättandet av Artskyddsförordningen som bland annat innebär att fåglarnas skydd är något förstärkt jämfört med i fågeldirektivet. Landets kommuner ansvarar ofta för frågor som berör skyddade arter. Ett exempel är planärenden, som kan ha en direkt inverkan på de intressen som tillvaratas av till exempel Artskyddsförordningen och Jaktförordningen. Kommunernas kunskap om syftet med, och innehållet i, förordningarna är därför viktigt.

Agenda 21

Agenda 21 är ett handlingsprogram för miljö och utveckling som antogs vid FN:s konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro 1992. Agendan är ett handlingsprogram för hur världens länder skall uppnå en långsiktigt hållbar utveckling. Kommande generationers möjligheter får inte äventyras av oss som lever nu. Det gäller såväl miljöutvecklingen som ländernas ekonomiska och sociala utveckling. Ett av de åtaganden som antogs var att starta ett lokalt Agenda 21-arbete. Ansvar för en hållbar utveckling vilar inte bara på stat och myndighet utan även på varje enskild individ.

Under 1990-talet hade de flesta kommuner antingen en anställd Agenda 21-samordnare eller bedrev någon form av Agenda 21-aktivitet. Det pågår fortfarande ett Agenda 21-arbete runt om i landet men ofta under andra beteckningar. Många kommuner har till exempel en miljöstrateg eller en miljösamordnare som arbetar med kommunens hållbarhetsfrågor.

Milleniemålen

Milleniemålen består av åtta mätbara mål som syftar till att förbättra livet för fattiga människor och att skapa förutsättningar för en hållbar global utveckling i världen. Milleniemålen instiftades efter FN:s toppmöte i NewYork år 2000 och samtliga 193 av Förenta nationernas medlemsstater och minst 23 mellanstatliga organisationer kom överens om att målen ska vara uppnådda år 2015.

Agenda 2030

På FN:s toppmöte i Addis Abeba i september 2015 beslutade världens ledare om ett nytt handlingsprogram, Agenda 2030, för hållbar utveckling. Agenda 2030 innehåller 17 globala mål och 169 delmål i syfte att utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser. De globala målen är integrerade och odelbara och balanserar de tre dimensionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga. Målen ersätter millenniemålen som löpte ut år 2015.

